

(/)

 (/) > Besættelsen (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen>)

> Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Dømt i 1946

← Forrige artikel (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/oktober-1943>)

Dømt i 1946

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 376

Del artikel: (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/doemt-i-1946>)

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på <https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/doemt-i-1946>)

(<http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/doemt-i-1946&title=>)

Henning N. Larsen

Dømt i 1946

Eget forlag, I kommission hos Forlaget Underskoven 2023. 507 sider illustreret. 385 kr.

Af Kresten Søe

Anden del af en trilogi om landssvigerdommene efter 1945

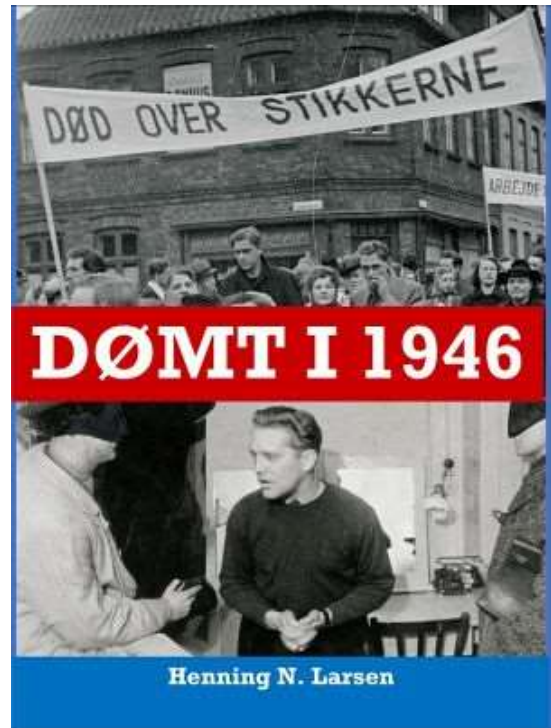
Forfatteren følger her sin første bog "Dømt 1945" op med et yderligere bind, mens et sidste "Dømt i 1947" vil blive lanceret efterfølgende. Denne anmeldelse vil, for at overflødiggøre en genlæsning af min tidligere anmeldelse af "Dømt i 1845", byde på en del gentagelser af fx indhold, opbygning og konklusioner.

Henning N. Larsen er autodidakt historieskriver og har udgivet en række bøger om besættelsen, hvor han ofte går i dybden med enkeltskæbner. Blandt andet: "Benådet: 32 dødsdømte danskere, der slap for henrettelse" 2014 og "Hængt ud - de illegale blade under besættelsen" 2017.

Konceptet er som i første bind med grundlæggende udgangspunkt er samtidsdebatten, avisartikler og reportager fra retssalene.

Henning N. Larsen fremhæver også her via konklusioner i de enkelte kapitler og i bogens slutning en række gennemgående tendenser med fx landssviger stoffets frekvens i de enkelte aviser, retsvæsnets, politikernes og regeringens håndtering og pressens udvælgelse af enkeltsager med fx overskrifter og udstilling i offentligheden. Her kan man bide mærke i, at en del af notitserne var enslydende og klippet fra fx Reuters.

Med hensyn til de mere grundlæggende oplysninger om fx dagbladenes politiske observans og udbredelse henviser Larsen læseren til de mere udførlige redegørelser i første bind.

Udviklingen følges og konkluderes kronologisk måned for måned

Bogen følger fra starten udviklingen og dommene måned for måned fra januar til december 1946. Dels med udviklingen i domfældelserne, hvilke sager der blev behandlet med tendenser, markante personer og domme plus gengivelser af en række enkeltsager kopieret i form af smånotitser fra de enkelte aviser.

Hertil kommer måned for måned til slut et overblik med periodens samfundsmæssige debat, den politiske udvikling i stillingtagen til retsopgøret med dets omfang og strafammer.

Her vælger forfatteren på udmærket vis at sætte direkte citater fra fx debatten i kursiv og sin egen sammenskrivning af begivenhederne i normal sats.

Bogen afsluttes med en række statistikker med udgangspunkt i Henning N. Larsens omfattende læsning i samtidige aviser. Yderligere er bogen udstyret med personregister, noter og kilder.

Fremstillingen er ledsaget af s/h fotos, som Larsen skal roses for at have valgt med omhu for at undgå genrens mange gengangere.

Billedhæfte og revision af Strafferetstillægget af 1. juni 1945

Strafferetstillægget af 1. juni 1945 var med sit grundlag for retslig forfølgelse af landssviger under besættelsen skelsættende i dansk retshistorie. Mest spektakulært var her konceptet med lovgivning med tilbagevirkende kraft allerede fra 9. april 1940 plus ikke mindst genindførslen af dødsstraf.

Yderligere tilkom et straffelovstillæg med en værnemagerlov med straf for økonomisk gevinst ved arbejde for besættelsesmagten. Her haltede domfældelserne dog gennemgående efter landssvigerens.

Strafferammen med minimum på fire år for fx tysk krigstjeneste blev dog i praksis ret hurtigt nedsat til to år og senere til ét år efter præcedens i Højesteret. Yderligere nedsættelse kom i spil ved et oplæg til en revision, som skulle vedtages som lov juni 1946. Revisionen blev bremset af venstres justitsminister Aage Elmkvist, der som hardliner satte sig imod de foreslåede lempelser og amnestier.

Diskussioner føg frem og tilbage både i debatten og pressen. Også blandt politikerne var der delte meninger - Ja sågar også inden for de enkelte partier.

Især kommunisterne markerede sig stærkt både via Carl Madsen og Land og Folk. Kravene her var skarpe for en bred udrensning. Til gengæld var kommunisterne og Stalins alliance med Hitler op til 1941 dog belejligt glemt. Også en række kulturpersoner fx Hal Koch ytrede sig i denne debat.

Men mens en revision af det foreliggende straffelovstillæg trak ud, så blev der i samspil med begivenhederne under Nürnbergprocessen med bredt flertal vedtaget en særlig lovgivning med hensyn til tyske embedsmænd, officerer og Gestapofolks forbrydelser i Danmark.

Som noget ret epokegørende udsendte Rigspolitiet januar 1946 et billedhæfte med fotos af 2000 danske fængslede eller eftersøgte landssvigere fx Hipo og Schalburgfolk, der fx havde bistået nazisterne med tortur, likvideringer og terroraktioner.

Fotos fra billedhæftet, der blev fremlagt på politistationerne landet over, er gengivet sidst i hvert kapitel i bogen. Intentionen var her, at borgerne skulle hjælpe politiet med at opspore de afbildede landssvigere.

I praksis kunne det dog knibe med at lytte. En henvendelse angående en af de største forbrydere Poul Sommer blev således afvist i første omgang. Intet mindre end en skandale, hvor to politifolk slap billigt med en næse, mens læreren, der havde henvendt sig, blev udstillet offentligt og derefter fremstod sårbar for en gengældelse fra fanatiske nazistiske varulve.

Tilgangen til kilder, stof og begivenheder

Den historiske baggrundsramme er relativ smal og koncentreret om bogens essens - nemlig domfældelserne, retsopgøret og dets involverede. Henning N. Larsen udbygger bogens validitet med et væld af kildehenvisninger og henviser derudover til yderligere baggrundslæsning af ældre og nyere udgivelser. Men hvorom alting er stiller bogen krav til mere end basal viden om besættelsen hos læseren.

De journalistiske sammenskriv af de enkelte måneders avisomtaler og debatter kan også af og til forekomme lidt ustrukturerede, selv om der oftest er tale om fængende historisk læsning. Men ikke desto mindre byder bogen her på et fint indblik i samtidsbilledet og retsudøvelsens præmisser.

Derudover indgives også en valid vurdering af hvilke sager, der i første række havde pressens bevågenhed og det skæve indtryk læserne fik af de generelle domme som følge af manglende omtale af de langt hyppigere kortere fængselsstraffe.

God redegørelse for og eksempler fra samtidsdebatten

Som i "Dømt i 1945" er de kronologiske månedskapitler ofte tankevækkende journalistiske redegørelser for både politikerne rolle, og hvad der rørte sig i den offentlige debat. I det hele tage imponerer Henning N. Larsens store arbejde med at blottlægge et helhedsbillede af samtidens syn på landssvigerne. Også de mange enkeltstående i frøperspektiv tilfører fremstillingen samtidsatmosfære.

Derudover giver de mange ansigtsfotos, der er gengivet fra billedhæftet, et godt perspektiv til variationen i de dømtes forskellige forbrydelser. Forfatteren har også et godt blik for at udstille de mange steder, hvor både myndigheder og anklagede på godt og ondt ofte ufrivilligt komisk snublede i begivenhederne.

Gode iagttagelser er fx pressens overdrevne fordybelse i egne kæpheste og kollegers fejltrin, hvor især redaktør Svend Aage Lunds tidligere meriter ved opstart af Dansk-Tysk Forening i den grad skabte ravage på Berlinske Tidende i september 1946.

Hertil kommer en god redegørelse for samspillet mellem Nürnbergprocessen og det danske retslige efterspil efter besættelsen. Et plus, som bestemt ikke er gængs i tilsvarende udgivelser.

Bedre underbygning og en interessant vægtning af grænselandsperspektivet

Interessant er også den vægt og plads, som dommene blandt hjemmetyskerne i Sønderjylland får. Her rummer bogen også elementer, som næppe er alle besættelsesinteresserede bekendt med hensyn til fx de frivillige i Waffen-SS og den udbredte deltagelse i Zeitfreiwilligendienst og Selbstschutz.

Henning N. Larsen åbner her, ligesom i øvrigt Henrik Skov Kristensen i: "Straffelejren" og den nye "Sønderjylland - en særlig historie" op for en tilgang med mindre berøringsangst til hjemmetyskernes generelle knæfald for nazismen og samarbejde med besættelsesmagten både før og under besættelsen. Et emne, der i parentes bemærket, kunne være tjent med et omfattende bogligt værk.

Derudover klæder det bogen meget, at Henning N. Larsens i forhold til sit første bind "Dømt i 1941" fravælger at føre de dømtes familiebaggrund ind i fremstillingen og nu undlader den stedvise postulerende form til fordel for velunderbyggede slutninger, der oven i købet forsigtigt betegnes som antagelser.

Konklusion

Konklusion på denne anmeldelse er, at Henning N. Larsen i "Dømt i 1946" kan læses som et supplerende detaljeret stemningsbillede på baggrund af en indledende læsning af fx primært Per Stig Møller: "Foråret '45", der kan uddybe og nuancere den politisk og historiske baggrundsramme.

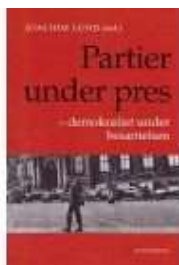
Periodelæsning inden for emnet har stadig bred interesse, og Henning N. Larsen byder her ind med en række elementer, der dækker avisomtalen, samtidsstemningen og atmosfæren omkring dommene.

Med hensyn til en endelige konklusion på avisernes (kaldet den fjerde statsmagt) håndtering af de dømte mandlige landssvigere, så nærmer Larsen sig til sidst med: "Det var så som så med pressens rolle som den fjerde statsmagt, som (demokratiets) vagthund. Aviserne spillede i stedet for ofte med på folkestemningen og nyfigenheden ved at øge antallet af omtaler af dømte landssvigere". - "Hertil skal lægges, at aviserne igen i 1946 skævvred læsernes indtryk af hårdheden ved retsopgøret ved at overfokuserer på de domme, der endte med længere straffe."

[Historie-online.dk, den 3. maj 2023]

← Forrige artikel (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/oktober-1943>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

PARTIER UNDER PRES

EN KRIGER

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/partier-under-pres>)
(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/en-kriger>)